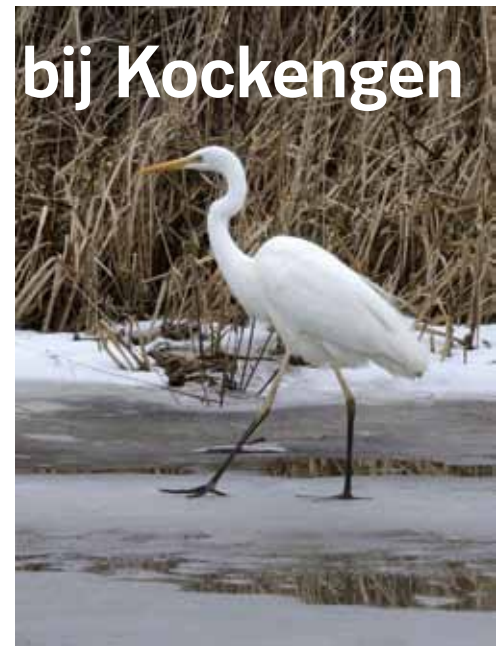

Twintig jaar midwintertelling bij Kockengen

Anton Schortinghuis en Tom Schrijvers

Voor veel watervogels is Nederland belangrijk als doortrekgebied en/of overwinteringsgebied. De verantwoordelijkheid die dat met zich meebrengt, is vastgelegd in internationale verdragen, zoals de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn. Deze richtlijnen bieden onder andere de watervogels en hun leefgebieden - middels de aanwijzing van Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebieden - bescherming. Om de aantalsontwikkeling van de watervogels te kunnen volgen, zijn tellingen nodig. In 1966 is een start gemaakt met de Midwintertelling: het is daarmee de oudste watervogeltelling van ons land. Het is een onderdeel van een internationale telling waarbij grote delen van Europa worden geteld. Ook in Azië en Afrika zijn er tellingen. Het doel is om aantallen en verspreiding van de overwinterende watervogels per winter zo compleet mogelijk vast te leggen. De telling wordt gehouden in het weekend dat het dichtst bij half januari ligt.

Grote zilverreiger (Bert Geelmuijden)

Figuur 1 Telgebied bij Kockengen

Vanaf 1995 doen we jaarlijks mee aan de Midwintertelling in de polders Kortrijk en Portengen, gelegen bij het dorp Kockengen in het westelijk weidegebied van onze provincie Utrecht (zie figuur 1). De oostgrens van ons telgebied wordt begrensd door de A2.

Bij watervogels gaat het om eenden, zwanen, rallen, meeuwen en steltlopers. Uit persoonlijke voorkeur hebben we ook de aanwezige roofvogels bij de tellingen betrokken.

Werkwijze

Het gaat jaarlijks om een eenmalige telling. In een tijdsbestek van 4 à 5 uur zoeken we alle wateren van het gebied af, inclusief het bebouwde deel. Alle foeragerende of rustende watervogels worden geteld. Overvliegende watervogels worden buiten beschouwing gelaten, tenzij ze duidelijk uit het telgebied opstijgen, dan wel invallen. Exoten worden wel meegeteld. De resultaten voor polder Kortrijk en polder Portengen hebben we aanvankelijk gesplitst. Bij de invoering werden de gegevens toch (door Sovon) samengevoegd.

Vanuit de auto, maar ook lopend, doorkruisen we het gebied. Vanaf de weg wordt met behulp van verrekijkers geteld. We gaan nergens de weilanden in, dus een soort als de watersnip kan zo gemakkelijk worden gemist. Het zij zo. Telescopen gebruiken we niet. De meeste tellingen worden op zondagochtend uitgevoerd. Op wat groepen recreatieve toerfietsers na, is er dan praktisch geen verkeer.

Landschapskenmerken van het onderzoeksgebied

De polders Kortrijk (noordelijk deel van het telgebied) en Portengen (zuidelijk deel) kenmerken zich door het open landschap. Graslanden overheersen in het veenweidegebied. Tussen de smalle kavels liggen sloten. Ook in dit gebied is terug te zien dat de grond te slap is om tot de laatste vierkante meter te benutten. Langs slootkanten en op overhoekjes blijven bossjes en rietkragen ongemoeid. Aan weerskanten van Kockengen, het enige dorp in ons telgebied, bevinden zich restanten van moeras met rietland. Vanaf de weg is het landschap redelijk tot goed te overzien. Het gebied ten oosten van de A2 hebben we nooit meegeteld, want dat is slecht bereikbaar.

Telomstandigheden

Wie telt in januari, kan ervan uitgaan dat de weersomstandigheden soms verre van ideaal zijn. Ook in ons geval was dat zo. In 1995 was het mistig en druilerig. In 1999 hadden we zuidwest 7 met harde regen, net als in 2004. Uitwijken naar een andere datum was geen optie. Ijsbedekking kwam regelmatig voor (1996, 2002, 2006, 2009 en 2011). In 2001 vroom het gedurende de telling (zoals het eigenlijk hoort in januari). In 2005 hebben we niet geteld. Dat kwam niet door het weer, maar door persoonlijke omstandigheden.

Resultaten

Zoals viel te verwachten zijn de meest algemene soorten: smient (in totaal 8498 in 20 jaar), wilde eend (7151), meerkoet (5573), kolgans (5133), stormmeeuw (3783) en grauwe gans (2353). Verrassend is het nagenoeg ontbreken van steltlopers. In een tijdsbestek van 20 jaar hebben we nog geen 100 Kieviten gescoord: een magere oogst. Verder hadden we 1 witgat en werden wulpen alleen gehoord. Van goudplevieren echter geen spoor. Gelukkig zijn er altijd roofvogels: buizerd en torenvalk als meest algemene soorten. Daarnaast ook sperwer, havik, smelleken, slechtvalk, ruigpootbuizerd en blauwe kiekendief. De bruine kiekendief is hier in januari afwezig.

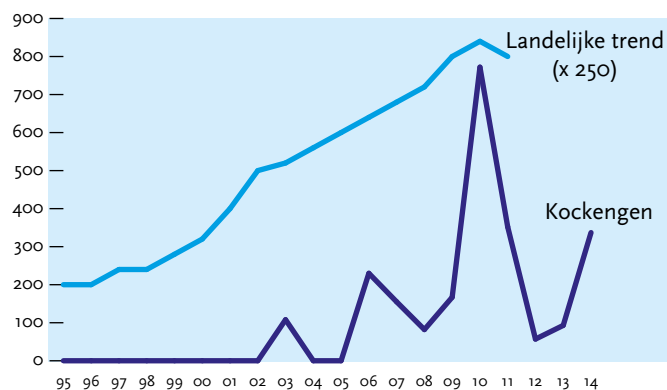
Trends

De grote zaagbek liet zich tussen 1995 en 2000 geregeld zien, daarna niet meer. De landelijke opmars van sommige soorten

zagen we ook in ons telgebied terug. De grauwe gans zagen we tot 2003 alleen overvliegend. Vanaf 2003 nam het aantal gestaag toe.

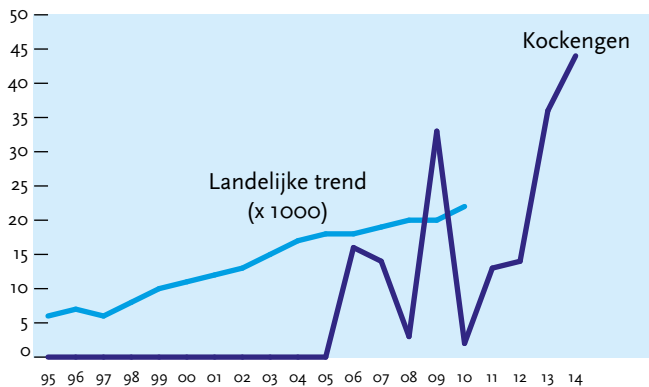
Grauwe gans (Jan van der Greef)

Figuur 2 Aantalontwikkeling van de grauwe gans in de periode 1995-2014. In 2005 is niet geteld.

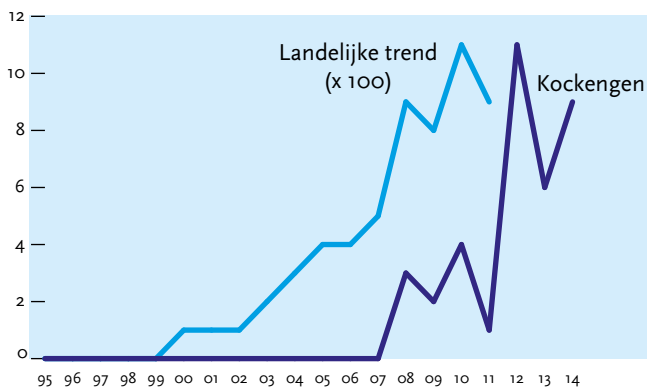
De grote Canadese gans is vanaf 2008 in beeld. Van de Nijlgans zagen we tussen 1995 en 2000 precies 1 exemplaar. Daarna groeide hun aantal eerst langzaam, maar in 2010 waren het er opeens 232.

Ook de krakeend is een nieuwkomer: vóór 2006 werd deze soort niet vastgesteld.

Figuur 3 Aantalsontwikkeling van de kraakeend in de periode 1995-2014. In 2005 is niet geteld.

De grote zilverreiger hebben we hier vóór 2008 nooit gezien, maar vanaf dat jaar was hij jaarlijks present, de laatste keer (2014) met 9 exemplaren.

Figuur 4 Aantalsontwikkeling van de grote zilverreiger in de periode 1995-2014. In 2005 is niet geteld.

Verantwoording diagrammen: de telresultaten per vogelsoort van het gebied bij Kockengen zijn vergeleken met de landelijke trends van het Netwerk Ecologische Monitoring (Sovon, CBS, RWS). Daarbij zijn de aantallen uit die landelijke trenddiagrammen geschat en gedeeld om een vergelijkbaar resultaat te kunnen tonen in een gezamenlijk diagram met de Kockengenresultaten (lijndiagram).

Kraakeend (Jan van der Greef)

Tenslotte

Naast de vogels van het telformulier zien en noteren we ook 'andere' vogels, bijvoorbeeld kramsvogel, koperwiek, veldleeuw, ijsvogel, grote gele kwikstaart, barmsijs, sijs en rietgors. Soms is het net of inventariseren niet meer is dan het verzamelen van getallen. Schijn bedriegt ook hier. Bij iedere telling ervaren we een vage spanning: 'wat gaat het vandaag opleveren?' Er zijn altijd momenten die je bijblijven. In het inmiddels tot traditie verheven vogelrondje lijkt alles voorspelbaar, zoals bijvoorbeeld het moment voor koffie, halverwege de telling. Als er dan net pal naast de auto een roerdomp uit de rietkraag sluipt, staat je hart even stil. Dat zo'n ontmoeting slechts één streepje op het telformulier oplevert, doet aan de beleving van het moment niets af. Tussen het waarnemen van een smient en het schrijven van een stukje zit een wereld van verschil.

Onze dank gaat uit naar Menno Hornman, Michel Klemann (Sovon), Bart van de Berg en Hasko Schortinghuis voor de digitale ondersteuning.

Heeft u belangstelling voor de complete telresultaten in tabelvorm? Neem dan contact op met de redactie (tel. 0346-830588, redactiekruisbek@vogelwacht-utrecht.nl).